

Оглед о политици одбране и војној доктрини

Пуковник др *Миланко Зорић*

Политику одбране утврђују и воде влада и парламент, односно органи извршне и законодавне власти. То је циљна и прагматична врста државне делатности, усмерена на подизање одбрамбене способности и војне моћи. У средишту политике одбране налазе се основни државни и национални интереси и вредности. Функције и циљеви политике одбране срачунати су на одвраћање и спречавање спољне агресије и унутрашњих оружаних сукоба, на сламање агресије и угушивање оружане побуне, на очување мира и безбедности и слободног развоја земље.

Чиниоци који условљавају политику одбране бројни су и разноврсни. Међу њима главни су следећи: економски, војни, политички, научно-технолошки, међународни и геополитички и стратешки положај, те степен угрожености безбедности земље. Безбедност земље може бити угрожена споља и изнутра, од стране спољних противника и сепаратистичких покрета који примењују тзв. масовну стратегију.

Постоје различите врсте војних доктрина: офанзивна, дефанзивна, одвраћајућа и мешовита доктрина. Одбрамбене и комбиноване доктрине су погодне за мале земље, суочене с опасностима и ризицима из више праваца. Војна доктрина треба да буде савремена, иновативна и реална, усклађена с политиком и стварним могућностима земље и војске, и прилагођена савременој ратној техници и поступцима евентуалног противника.

Начини, односно облици вођења рата мењају се и развијају и међусобно преплићу и комбинују. Аутор наводи следеће облике вођења одбрамбеног рата: конвенционални противудари, односно противофанзивне операције, фронтални, комбиновани и територијални рат. При угушивању оружане побуне применила би се тзв. неконвенционална дејства, односно противпобуњеничка и противгерилска дејства, изненадни удари и различите операције. У рату против коалиције главни циљ ратних дејстава су разбијање и неутралисање, односно уништавање и изнуравање војске најјаче чланице коалиције или главних снага коалиције. Економија снага, активна и ефикасна дипломатија, солидна војска, примена нове вештине ратовања и савремене ратне технике и технологије основне су претпоставке победе у одбрамбеном рату.

Увод

Политика одбране се може схватити као посебна врста државне политике и делатности. Она има своје циљеве, задатке и средства, које комбинује с осталим посебним политикама и њиховим инструментима.

Њен смисао јесте свесна и планска изградња и јачање безбедности и одбрамбене снаге и моћи помоћу државне власти.

Као посебна врста унутрашње државне политике, политика одбране, односно одбрамбена политика, начелно обухвата: (1) виталне државне и националне интересе и циљеве, и путеве и средства за њихово остваривање, посебно употребом војне силе; (2) спољнополитичку ситуацију и геополитички и војностратегијски положај земље; (3) изворе опасности и облике угрожавања безбедности земље споља и изнутра; (4) начине и средства одвраћања и супротстављања; (5) припрему земље за одбрану и за рат; (6) попуњавање, опремање и одржавање војске; (7) развој војне индустрије и војноиндустријског комплекса уопште; (8) утврђивање основа ратне и војне доктрине и друго. Најчешће се не дефинише у ригорозном облику и у целини из безбедносних, спољнополитичких, прагматичних и других разлога.

Основни државни и национални интереси и циљеви

Државни и национални интереси изражавају политичке и економске аспирације земље у међународној заједници и светској политици, легалним и легитимним каналима, кроз највише органе власти. Истовремено, они се односе на одбрану и безбедност земље од опасности које угрожавају њен опстанак и развој.

Свака држава је дужна да сама себе штити, да бди над својом безбедношћу, својим опстанком, слободом и развојем. Одбрана и заштита опстанка и слободe народа и државе, територијалне целокупности, независности, суверености и уставног поретка, као највећих вредности, јесте општи државни циљ који државни органи постављају државној делатности, одређујући при том снаге и средства за њихово остваривање.

Општа државна политика, а посебно спољна, у суштини поставља политичке циљеве и спољнополитичку стратегију државе. Спољна политика у заштити државне и националне безбедности спољнополитичким средствима своје акције углавном заснива на војничкој моћи, нераздвојно повезаној с економском и политичком снагом, геополитичким и стратешким положајем земље, историјским искуством и културом. Држава која је економски и војно снажна у стању је да води одлучну спољну политику и да у споровима с другим државама спроводи своју вољу и остварује своје политичке циљеве. У супротном, релативно лако попушта и „усваја“ наметнуте услове и ултиматуме.

Спољна политика у миру настоји да политичким средствима спречи избијање рата и олакша постизање политичког ратног циља ако до њега дође. Она стално прати и анализира међународне односе и догађаје, снаге и намере потенцијалних противника, прибавља пријатеље и савезнике и утврђује савезе и коалиције. Циљеви које поставља морају бити реални и усклађени с могућностима војне стратегије, уколико су остварљиви применом војне силе. У вези с тим, војска у миру мора

постићи такву снагу и способност да њена победа у наметнутом рату не зависи од других, већ од саме нападнуге државе. Држава зато мора да буде што је могуће нерањивија према блокади и нападу непријатеља. Она се не сме и не може ослонити на несигурне гаранције било каквог система колективне безбедности. Такође, не сме ништа уступити за хипотетичка пријатељства и савезе. Тим пре што се стварни односи између држава заснивају на економским, политичким и стратегијским интересима. Наравно, неопходно је да развија и негује пријатељство или барем неутралност према великим, регионалним и малим државама, бившим ратним савезницима, као и свим другим државама које је прихватају као равноправног субјекта.

За сваку државу основни су следећи државни интереси и циљеви: (1) непрекидан опстанак и слобода, очување мира и безбедности; (2) територијална целовитост, независност и сувереност; (3) економски просперитет и благостање народа и унапређење економског и политичког уређења земље; (4) демократизација међународних односа и функционисање универзалног система колективне безбедности и свих међународних организација на принципима међународног права, правде и правичности, истине и добрих обичаја, и (5) равноправна сарадња са свим земљама, развој добросуседских односа, неговање пријатељства и придобијање савезништва.

Као другостепени интереси и циљеви најчешће се сматрају: (1) подизање међународног престижа земље, (2) стицање или проширивање посебних интереса и погодности у појединим регионима или земљама, (3) стицање посебног статуса или чланства у некој регионалној економској интеграцији, и слично.

Осим наведених интереса, који су прихватљиви и за нас, праведни и важни интереси српског народа су и: (1) демократско решавање српског националног питања на основу права народа на самоопредељење; (2) морални препород народа и развој стваралачког духа; (3) очување националног идентитета, националног јединства и културног наслеђа српског народа изван СР Југославије, пре свега у Републици Српској, Републици Српској Крајини и у бившој југословенској републици Македонији; (4) радикална демографска политика на Косову и Метохији (и у Рашкој) у правцу смањења демографске експлозије шиптарске националне мањине и свођења наталитета у европске цивилизацијске оквире; (5) нова демографска политика срачуната на подстицање пораста српске популације; (6) враћање са Косова и Метохије у Албанију око 200.000 Албанаца које је за време Другог светског рата населила фашистичка Италија, као и око 400.000 Албанаца који су смишљено илегално насељени у послератном периоду током масовног прогона и исељавања Срба и Црногораца ради албанизације Космета и његовог припајања Албанији. То освајање српске територије путем насељавања је противправно дело, па досељеницима и „избеглицима“ треба обавезно отказати гостопримство и вратити их у Албанију; (7) повратак српских избеглица и прогнанника, а посебно бројних интелектуалаца и војних обвезника у Републику Српску Крајину и у Републику

Српску, као и дела раније одсељених Срба из тих крајева, ради одбране и привредног уздизања тих српских државних ентитета; (8) повећан духовни и културни утицај на све Србе у дијаспори и у ближем окружењу, и друго.

Функције, циљеви и задаци политике одбране

Функције политике одбране произилазе из државних и националних интереса и општих циљева државне политике. Функције политике одбране СР Југославије су следеће:

Прво, спречавање рата и одвраћање могућег, вероватног и потенцијалног агресора од извођења оружане агресије на земљу;

Друго, успешно вођење одбрамбеног рата ради сламања агресије и извојевања победе, и закључење повољног и трајног мира;

Треће, спречавање и гушење унутрашњих оружаних сукоба у виду оружане побуне или грађанског рата;

Четврто, ефикасно неутралисање претњи и опасности по безбедност земље које не спадају у војни сукоб, укључујући и претњу од међународног тероризма и конфликта ниског интензитета.

Битни циљеви политике одбране су: 1) одбрана слободе, независности, суверености и територијалне целокупности земље, и 2) спречавање насилне промене њеног уставног поретка.

Одбрана земље је витална функција државе и друштва, дужност и право свих грађана и правних лица, и саставни део борбе за мир и безбедност и друштвени прогрес. Организована је у кохерентан и јединствен систем одбране који сачињавају одређени субјекти и чиниоци, снаге и средства, мере и активности и послови.

Задаци политике одбране произилазе из наведених циљева. Они се, углавном, сведе на:

1) подизање укупне одбрамбене способности и војне снаге и моћи, а посебно снага за конвенционално одвраћање;

2) обезбеђење брзог преласка земље из мирнодопског на ратне услове рада и живота;

3) ангажовање и координисање свих снага, извора и потенцијала и стварање других услова потребних за постизање политичког и војног циља одбрамбеног рата;

4) стварање услова за наставак производње у рату основних типова и врста наоружања, војне опреме и других средстава потребних за успешно вођење рата;

5) изградњу и јачање родољубља и патриотизма, односно моралне снаге народа и борбеног морала војске;

6) регулисање расподеле снага и средстава и свих ресурса према утврђеним приоритетима и принципу економије снага;

7) усклађивање војних, дипломатских, политичких, економских и информативно-пропагандних моћи и делатности ради слабења противникове воље и отпора.

Политика одбране Савезне Републике Југославије има мирољубиви и одбрамбени карактер. Усмерена је на одбрану слободе, независности,

територијалне целокупности, суверености и уставног поретка од свих ризика и опасности, односно од свих облика агресије, оружане побуне и грађанског рата и свих врста насиља. Израз је спољне политике мира и равноправне сарадње и делује као чинилац одвраћања потенцијалних противника од агресије, а тиме и као чинилац очувања мира и безбедности.

При утврђивању политике одбране с ослонцем на сопствене снаге неопходно је осигурати јачање војне моћи и способности војске (и народа) да се ефикасно и одлучно супротстави свим ризицима и опасностима који долазе из више праваца. Развојем војне моћи неопходно је осигурати: (1) успешно одвраћање непријатеља од агресије; (2) непосредно и одлучно извођење ратних дејстава и сламање агресије; (3) ефикасно и брзо угушивање оружане побуне сецесиониста; (4) брзу и ефикасну војну и општу мобилизацију; (5) непрекидно, ефикасно, оперативно и сигурно стратегијско руковођење и командовање; (6) стратегијску покретљивост и маневар, и друго.

Чиниоци политике одбране

Политика одбране сваке земље тесно је повезана с развојем домаће и међународне економије, и са спољном и унутрашњом политиком. Принцип јединства народне привреде и одбрамбених задатака један је од основних принципа опште државне и војне политике. Тим више што мала земља може да изгуби основне атрибуте националног суверенитета на различите начине, и у миру и у рату, чак и без директне примене иностране оружане силе – деловањем дипломатске, економске, политичке и психолошко-пропагандне силе и притисака.

Војна, економска и политичка моћ и снага сваке државе су неодвојиве. Стога је неопходно повезати спољнополитичке и војностратегијске циљеве и захтеве и ускладити средства за њихово остваривање на унутрашњем плану и у међународним односима. При томе се морају узети у обзир и географска, технолошка и политичка ограничења и реалне могућности. Речју, неопходно је развити сопствену теорију употребе своје економске, дипломатске, политичке, психолошке и војне силе и моћи у супротстављању потенцијалним противницима и остваривању својих државних интереса и циљева. Све то подразумева јачање не само војне већ и економске моћи и политичке воље, ефикасније деловање спољне политике и дипломатије и свих медија као средстава опште друштвене моћи за постизање државних и националних интереса и циљева.

Савезна Република Југославија треба да осигура средства за своју одбрану и безбедност на нешто другачији и финансијски прихватљивији начин. То подразумева релативно смањење издатака за одбрану, фиксирање завршених и реално планирање нових војних програма, и повећан удео науке и технике и технологије у војсци како би се смањио број људи под оружјем а улагања у одбрани попримила и развојну функцију.

Унутрашња политика у целини значајно утиче на одбрамбену способност и војну моћ земље, па тиме и на политику одбране и војну доктрину. Зато је неопходно реално вредновање унутрашње ситуације и њеног утицаја на војну моћ и политику одбране. Односно, вешто вођење спољне политике, државно-политичко и национално јединство, економска моћ и војна снага, вешто вођење ратних дејстава и зналачка примена ратне технике основни су предуслови за остваривање политике одбране и ратне доктрине и за победу у рату.

Војно надметање у Европи и у нашем суседству наставиће се и даље, али у новим формама и с новим технологијама. У току су преиспитивање и ревидирање коалиционих и националних војних политика и доктрина, структуре и распореда оружаних снага. Војно надметање усредсредиће се, вероватно, на најсавременија конвенционална оружја. Улога војног чиниоца и обавештајних служби у међународним односима остаће и даље веома значајна. Истовремено, увећавају се могућности за примену „превентивне“ дипломатије, политике интервенционизма и застрашивања, економских блокада и других облика силе и насиља и невојних средстава националне и коалиционе моћи у остваривању стратешких интереса, уз ослањање на војну моћ, првенствено на снаге за хитне интервенције и специјална дејства. Речју, утицај војног, економског, политичког, научно-техничког и технолошког окружења на формулисање и спровођење политике одбране је веома значајан, а некад и одлучујући.

Облици угрожавања безбедности земље споља

Извори опасности по безбедност СР Југославије налазе се у сукобу и супротстављености интереса великих и регионалних сила и њиховој борби за прераспodelу и стицање интересних сфера и зона утицаја на Балкану, територијалним претензијама нових и неких старих суседа и њиховом подстицању од стране великих сила, те мешању у наше унутрашње ствари.

Угрожавања државне и националне безбедности СР Југославије споља може да се одвија кроз различите форме и агресивне акте поједине државе или групе држава, неке коалиције или војног савеза и слично. Могући и вероватни облици угрожавања безбедности земље споља могу се разврстати у неколико основних група:

- оружана агресија различите врсте;
- интервенција у унутрашње и спољне послове земље;
- међународни државни и „недржавни“ тероризам;
- субверзија и психолошко-пропагандни рат;
- остали облици, методи и средства политичке силе.

Оружана агресија је најтежи и најдрастичнији облик угрожавања безбедности земље. Она може да поприми различите форме, као што су: (1) непосредна инвазија, односно масовна оружана агресија на територију земље; (2) бомбардовање територије или употреба било

којег оружја; (3) конвенционални напади ракетних, ваздухопловних и поморских снага по деловима Војске Југославије на копну и на мору; (4) блокада обала и лука и речна блокада; (5) радња једне државе која своју територију стави на располагање другој држави да би је искористила за извођење акта агресије против СР Југославије; (6) упућивање оружаних група које изводе акте оружаног насиља толико озбиљне да се изједначавају с наведеним агресивним актима, (7) комбинација наведених и других агресивних аката.¹

Оружана агресија на СР Југославију могла би да наступи у различитим војно-политичким и стратегијским условима и у различитим облицима и варијантама, зависно од тога ко би био агресор и какве би политичке и војне циљеве поставио, затим од јачине, састава и начина употребе оружаних снага агресора, као и од врсте и начина употребе савременог наоружања, а посебно оружја за масовно уништавање. Са становишта политике одбране, свака агресија на СР Југославију има, у суштини, радикалан циљ, док са становишта агресора то могу бити „ограничени“ циљеви. Агресија с „ограниченим“ циљем може да буде увод у агресију с радикалним циљем, или да прерасте у њу. Зато се СР Југославија припрема да одврати и одбије сваку агресију, а ако до ње ипак дође – да је сломи и извојује победу над агресором.

У тесној вези с појмовима „агресија“ и „рат“ јесу и појмови „интервенција“ и „неинтервенција“. Интервенција је инструмент и један од облика употребе политике силе и незаконитог мешања у односе између двеју других држава мимо њихове сагласности и мешања у унутрашње или спољне послове других држава ради одржавања или преврата и промене постојећег стања супротно политичкој вољи тих држава. Интервенција се разликује од рата по циљу и стратегији.

Повељом Уједињених нација, чл. 2, т. 4, утврђена је обавеза свих држава – чланица да се „уздржавају од претње силом или употребе силе против територијалног интегритета или политичке независности сваке државе“. У т. 7. истог члана Повеље забрањено је и самим Уједињеним нацијама „да се мешају у питања која се по суштини налазе у унутрашњој надлежности сваке државе“, али то начело ипак „неће утицати на примену принудних мера предвиђених у глави VII“, које се односе на случај унутрашњих оружаних сукоба који угрожавају светски мир и безбедност.²

Генерална скупштина УН усвојила је 21. децембра 1965. Декларацију о недопустивости мешања и интервенције у унутрашње послове држава и о заштити независности и суверенитета 2131 (XX). Према Декларацији, „ниједна држава нема право да непосредно или посредно интервенише из било ког разлога у унутрашње или спољне послове ма које друге државе. Следствено томе, забрањени су оружана интервен-

¹ Видети: Резолуција Генералне скупштине ОУН 3314 (XXIX) од 14. децембра 1974, *Грађа међународног јавног права*, I књига, „Дневник“, Нови Сад, 1988, стр. 355-356.

² Повеља ОУН, исто, стр. 298.

ција и сви други облици мешања или покушаја угрожавања личности државе или њених политичких; економских и културних основа“.³ Исто тако, „ниједна држава не сме подстицати, организовати, помагати, финансирати, подстрекавати или толерисати субверзивне, терористичке или оружане активности усмерене на насилно свргавање режима друге државе или мешање у грађански сукоб у другој држави“ (стр. 346). У Декларацији се принцип неинтервенције и немешања формулише ригорозно ставом према којем „свака држава има неотуђиво право да бира своје политичке, економске, социјалне и културне системе, без мешања у било ком облику од стране друге државе“ (стр. 346).

Према средствима и методима извођења интервенције се могу поделити на: 1) војне или оружане; 2) економске (економски рат и општа блокада); 3) политичке; 4) дипломатске; 5) пропагандне и субверзивне итд.

У наведеној декларацији помињу се само оружана и економска интервенција, субверзија и међународни државни тероризам као индиректна агресија.

Војна интервенција је својеврстан облик оружане агресије, у којој једна или више државе ангажују делове оружаних и других снага на територији друге државе с намером да се одржи или свргне влада или државно и друштвено уређење, или да се подржи сецесија делова једне државе, а све то у интересу интервенционистичке стране и њених зависника и штићеника. Војна интервенција је најчешће повезана с грађанским ратом и другим оружаним, политичким, верским и међунационалним сукобима и хаосом у земљи, с ванпарламентарним насилним превратом (пуч, државни удар), затим с економским ратом и блокадом. Тако се војна интервенција у оружану побуну и грађански рат или у други унутрашњи сукоб претвара у међудржавни рат.

Облици угрожавања безбедности земље изнутра

Безбедност СР Југославије може бити угрожена изнутра на различите начине и разноврсним средствима. Међу њима су најдрастичнији: 1) оружана побуна и тероризам сепаратистичких покрета; 2) грађански рат у ужем смислу; 3) оружана побуна и грађански рат у исто време; 4) субверзивно деловање сепаратистичких покрета, 5) грађански немири ширих размера са елементима насиља, и друго. Оружана побуна сепаратистичких покрета и грађански рат могу бити подстакнути и повезани с оружаном агресијом или иностраном војном интервенцијом.

Савезна Република Југославија је суочена и с другим претњама и облицима угрожавања безбедности, као што су: илегална трговина наркотицима и оружјем, могућност масовних упада албанских држављана, социјални немири, природне и техничко-технолошке катастрофе, епидемије заразних болести итд.

³ Наведена декларација, *Грађа међународног јавног права*, I књига, „Дневник“, Нови Сад, 1988, стр. 346.

Избор војне доктрине

Војна доктрина је интегрални део политике одбране или војне политике. Њоме се утврђују приоритети између разних војних снага којима држава располаже и прописује како те снаге треба организовати и користити да би ефикасно реаговале на поједине претње и постигле предвиђене циљеве. Она представља уређен скуп ставова о припремама за рат и вођењу рата.

Постоји неколико основних врста војних доктрина: офанзивна, дефанзивна и одвраћајућа доктрина. У теорији и пракси се разматрају још и мешовите, комбиноване војне доктрине: дефанзивно-офанзивна, офанзивно-дефанзивна, дефанзивно-одвраћајућа и одвраћајућа-офанзивна доктрина. Разликују се, пре свега, према војним циљевима, а само делимично и према средствима предвиђеним за употребу. Јер, између дефанзивних и офанзивних средстава најчешће нема значајних разлика; свако дефанзивно средство може да се искористи за офанзивне циљеве и на офанзиван начин. Општи циљ појединих врста војних доктрина је различит: уништење непријатељеве оружане силе, избегавање пораза, застрашивање и кажњавање агресора.

Међународне и унутрашње политичке околности, унутрашњи цивилно-војни односи и погледи политичког руководства, политички циљеви, политичко расположење и тежње народа, а посебно битне војничке чињенице опредељују офанзивни, дефанзивни или одвраћајући карактер војне доктрине. Битне војничке чињенице јесу: 1) *однос војних снага*, под којим се подразумевају број и квалитет војске (морална и научна спрема, способност командног и старешинског кадра уопште и начин командовања, систем обуке и степен обучености, војничко васпитање и војнички дух, дисциплина, организација, ратна и војна доктрина), наоружање и војна опрема и материјална база, сопствене (евентуално и савезничке) и непријатељеве војске (евентуално и војске његових савезника), и 2) *готовост за рат*, која подразумева обострану брзину опште и војне мобилизације и стратегијског развоја, стање оперативне готовости, технолошку готовост и спремност људства за тренутно реаговање на све ризике и опасности, стратегијску покретљивост и брзину маневра, распоред снага противника, и друго.

Сваки рат је сложени сукоб економских, политичких и војностратегијских (па и идеологичких и религијских) интереса и циљева зараћених (и умешаних) страна. Рат је „наставак политике другим средствима“ (Клаузевиц), инструмент политике и политички чин. Политика, у ствари, одређује политички циљ рата, припрема рат и руководи њиме, тражи и налази савезнике и неутралише потенцијалне противнике, убира резултате победе или сноси последице пораза у рату.

Политички циљ рата мора што јасније и рељефније да изражава интересе и циљеве државе и ратне могућности. Он је основа смерница за вођење рата на војном, политичком и економском фронту. Политика одређује не само да ли ће рат да буде офанзиван или дефанзиван већ

и његов војни карактер – рат за брзо уништавање или рат за релативно дуготрајно инуравање и уништавање. Политичко руководство одређује и најважније ратиште или војиште, зависно од конкретних ратних случајева. Ради постизања победе у рату и очувања независности у миру политички циљеви и војна доктрина и њихова средства морају бити интегрисани и усклађени. Односно, војна доктрина треба да буде интегрисана с општом политичком стратегијом државе и да располаже војним снагама и средствима потребним и довољним за остваривање циљева које поставља политика.

Већина држава има офанзивне доктрине, које из политичких разлога декларативно проглашавају за дефанзивне или одвраћајуће. Сматра се да офанзивне доктрине због тежње за освајањем уносе напетост, неповерење и неизвесност у међународне односе, да условљавају стварање јаких мирнодопских армија и велике војне издатке, да подстичу трку у наоружању и повећавају вероватноћу избијања локалних и регионалних ратова, па чак и светског рата. Такве доктрине усвајају првенствено државе с освајачким и хегемонистичким намерама и циљевима, али их понекад усвајају и мирољубиве, а угрожене земље које се суочавају с неколико потенцијалних противника, односно које су географски окружене и политички изоловане и без савезника. Такве државе су понекад биле принуђене, или могу да буду принуђене, да воде одбрамбене ратове најмање на два фронта, или на једном фронту у условима крајње неповољног односа снага због бројчане и техничке надмоћности, стварног, могућег или вероватног противника. У таквом случају Свечин сугерише офанзивну доктрину:

„Кад стратегији предстоји дејство против велике државе или веће коалиције малих држава, њу треба помоћи одређивањем офанзивног политичког циља. Јер, ако такав непријатељ (велика држава, коалиција малих држава) остане монолитан, он се не може потпуно уништити. Међутим, детаљнијим проучавањем таквог непријатеља, увек се могу наћи политички слаба места која олакшавају победу над њим. Понекад ће та слаба места бити 'политички спојеви' ('границе')... Такав се политички циљ – цепање непријатељске земље на политичке блокове – своди на заузимање унутрашњег политичког положаја. И обратно, понекад ће циљ политике бити политичко окружавање непријатеља“.⁴

Офанзивна доктрина подразумева вођење првенствено офанзивног рата, који захтева офанзивне операције, мада се у таквом рату може десити да у појединим периодима војска, сва или поједини њени делови, изводи дефанзивне операције. Ако се предвиђа рат против једне државе приближно исте величине и снаге, или само на једном војишту – теорија даје приоритет офанзивној доктрини, односно офанзивном рату. Уколико се, пак, предвиђа рат против коалиције више држава или на више војишта, доктрина треба да реши дилему на којем ће се фронту или војишту водити офанзивне, а на којем дефанзивне операције. Отуда

⁴ Свечин, *Стратегија*, „Војно дело“, Београд, 1956, стр. 51-52.

свака држава треба да разради основне компоненте војне доктрине, посебне оперативне стратегије, ратне планове и почетне операцијске планове за сваки могући или вероватни ратни случај.

Дефанзивне и одвраћајуће доктрине требало би да имају различите ефекте од офанзивних и другачији утицај на понашање држава у трци у наоружању и на избијање и вођење рата. „Дефанзивне и одвраћајуће доктрине омогућавају“, каже Бери Р. Поузн, „да се државе *statusa quo*, а такође и државе агресори јасно идентификују. Ове доктрине претпостављају дуже ратове, са више расположивог времена за мобилизацију, па према томе, изискују и постојање мањих оружаних снага. Не верује се да велике снаге могу значајно повећати вероватноћу постизања брзе и јефтине победе. Најзад, пошто је интегрална претпоставка дефанзивних доктрина да су одбрана или кажњавање јефтинији од напада, државе *statusa quo* могу се супротставити војном јачању агресора мањим допунским повећањем сопственог“.⁵

Потпуно дефанзивне доктрине веома су опасне по безбедност и одбрану државе. Могу да воде к запостављању одбране и војске, ослањању на срећу и повољан случај, моралном слабљењу и пацифизму, па и дефетизму народа и војске, стварању могућности за спољну оружану агресију „парче по парче“ и за распарчавање државе узастопним ударима агресора. Да би се то избегло, у дефанзивном рату дефанзивне операције треба да се изводе само у почетној фази, с тим да се и тада изводе офанзивне операције где је целисходно и оптимално. Али, у завршном периоду рата мора се прећи у офанзивне операције ако жели да се оствари победа над агресором. Зато дефанзивна доктрина мора да има и офанзивне компоненте и средства.

Доктрина одврћања требало би да произведе исте или сличне ефекте као дефанзивна доктрина. Одвраћајућа доктрина захтева војне снаге за извођење упорне одбране и брзих казњених операција, високе оперативне способности и готовост, чврсту политичку вољу и решеност да се одлучно делује и изврши одмазда над агресором. Међутим, војним снагама намењеним да казне агресора, због њихове високе специјализације и релативне малобројности, често недостаје и ефикасна офанзива и упорна одбрана. Ту доктрину углавном усвајају неутралне или мале државе чије су војне и друге способности недовољне за неку другу доктрину.

У теорији и пракси ретко постоје чисто офанзивне, дефанзивне или доктрине одвраћања. Обично се комбинују њихове компоненте и принципи, па се добијају одређене комбиноване доктрине. На пример, противофанзивна или дефанзивно-офанзивна доктрина. Противофанзивна доктрина је погодна за државе које су географски окружене и политички изоловане и без непосредних савезника. У том случају противофанзивна или дефанзивно-офанзивна доктрина је политички и дипломатски прихватљива, а војнички оптимална. Наравно, таква ком-

⁵ Бери Р. Поузн, *Извори војне доктрине*, ВИНЦ, Београд, 1993, стр. 19.

бинована доктрина мора да садржи и снажне компоненте доктрине одвраћања и застрашивања, а у одређеним околностима и компоненте доктрине наоружане неутралности.

Сваки тип рата је засебан случај ратних дејстава. Зато за сваки могући и вероватни ратни случај треба већ у миру изнаћи одговарајућу стратегију, придржавајући се начела да је офанзива главни вид ратног дејства. За одбрану од сваке врсте и варијанте агресије неопходно је сачинити барем два ратна и почетна операцијска плана. Бурсе је још у 17. веку рекао да „сваки ратни план треба да има неколико грана“ и да буде смишљен тако да једна или друга од тих грана не може мимоићи успех. Наполеон је захтевао да се „сваки задатак увек решава на два начина“. Шерман је у америчком грађанском рату нагласио да стално треба „стављати противника на рокове од дилема“. Клаузевиц је указао да је „цео војнички рад прожет снагама интелекта и њиховим дејствима“, да ратом морају да управљају разум и мудрост. Тим пре што је рат двострани процес, у којем се супротна снага не може регулисати, па се мора предвиђати и прилагођавати стварности и постарати се за алтернативне токове догађаја.

Циљ одбрамбеног рата јесте извојевање победе и постизање праведног, трајног и мудрог мира. Зато држава у рату треба да се држи начела економије снага. Она не сме своју снагу да истроши до изнурености, јер онда упропашћује своју сопствену политику, ратну победу и сопствену будућност. Економија снага, одвраћање од агресије, стално наметање противнику самоисцрпљивања, комбиновање дефанзивно-офанзивних метода, проналажење и примена супериорније стратегије и ефикасно врховно командовање основне су претпоставке за победу у рату. Држава нипошто не сме да допусти толико сопствено исцрпљивање и унутрашње распадање да постане неспособна за одупирање непријатељу и за отклањање унутрашњих последица свог превеликог ратног напора. Јер, самоисцрпљивање у рату уништило је више држава него што их је уништио ма који спољни агресор.

Мале земље треба да избегавају рат исцрпљивања. Јер, индустријски и демографски надмоћнија земља или већа коалиција малих држава могу да воде продужени рат исцрпљивања и поступног уништавања који је за изоловану земљу крајње тежак. Основна детерминанта и проблем за војну доктрину такве земље јесте рат на два фронта, односно како водити кратке и одсудне ратове против јачег непријатеља, са или без помоћи и подршке сопствених стварних, могућих или вероватних савезника. Решење тог проблема мора се тражити првенствено у војној доктрини и стратегији, оптималној организацији војске, ефикасном командовању и одговарајућим ратним плановима, као и у родољубљу народа и решености војске да се бори на смрт за своју част и опстанак и слободу народа и државе. Чак и добра војна доктрина може бити неуспешна ако је ратни план погрешан, неусаглашен с доктрином и стварношћу, ако је откривена идеја ратног плана о главном ратном напору, или ако она није материјализована груписањем довољних снага.

Избор и еволуција облика вођења рата

Наведени и други акти агресије могу да буду започети и настављени различитим снагама и средствима ратне технике, с различитим циљевима и ратним дејствима различитог обима и интензитета, у условима веома различитог односа снага, од бројчане и техничке инфериорности, преко равнотеже снага, до надмоћности у различитим елементима. Зато и облици одвраћања и начини вођења рата морају бити различити и прилагођени конкретним условима и околностима. Спречавање рата и победа у рату основни су циљеви војне доктрине.

Војна доктрина мора да изнађе адекватне методе, средства и мере за задржавање, упозорење, одмазду и ограничено вођење рата, односно селективно и контролисано војно супротстављање и дипломатско реаговање. Готовим снагама и средствима и методима доктрине конвенционалног одвраћања неопходно је узвратити адекватним противдејствима, односно одмереном и прорачунатом одмаздом на наведене и друге акте агресије тренутно или у најкраћем року. Противудари конвенционалним снагама одбране и одмазде различитог степена имају за циљ доношење што већих губитака, одбијање агресије и спречавање прерастања мањег напада у велики (тотални) рат.

Војна доктрина мора много већу пажњу да посвети побуњеничким, герилским, диверзантско-терористичким и другим дејствима неконвенционалног рата и сукоба ниског интензитета. Истовремено, она мора детаљно да разради противпобуњеничка, противгерилска, противдиверзантско-терористичка и друга специјална дејства, јер у случају оружане побуне сепаратистичких покрета, који могу бити подржани иностраном војном интервенцијом различите врсте, таква дејства могу добити већи значај.

У случају спољног рата, односно оружане агресије поједине државе, групе држава, неке коалиције или војног савеза, војска би се одлучно супротставила тоталним ратом. Зависно од односа снага, периода рата, међународних и других услова, одбрамбени рат би се водио на различите начине и извођењем разноврсних операција. Облици или начини вођења рата били би: 1) конвенционални противудари, односно противофанзивне операције; 2) фронтални рат; 3) комбиновани рат, и 4) територијални рат.

На основу искуства, агресор за главне објекте ратних дејстава не бира само групације војске, већ пре свега масе народа. У евентуалном рату на нашем тлу главни објекти напада били би српски народ и војне јединице, индустријска постројења и градови. Зато се највећа пажња мора обратити како на одбрану и заштиту војске и становништва, тако и на одбрану територије и економских богатстава. То претпоставља стална офанзивна дејства и у нападу и у одбрани, избегавање крутих фронта у борби с много надмоћнијим непријатељем и заштиту становништва од уништења и прогона.

Рат је сукоб идеја, доктрина и стратегија а не само војски и материјала. Еволуција облика и размера рата одвија се и током извођења ратних дејстава. Облици или начини вођења рата мењају се зависно од задатака, карактера и циљева рата, исхода појединих периода рата, ангажовања нових снага и средстава ратне технике. Рат се првенствено састоји од разноврсних операција и појединих периода, од којих је у савременом рату најзначајнији почетни период. Он обухвата различите стратегијске радње: војну и општу мобилизацију, концентрацију и стратегијски развој војске, извођење стратегијских операција према ратном и почетном операцијском плану и конкретним условима, и прелазак земље из мирнодопског на ратно стање. Свака војна доктрина настоји да изнађе оптималну стратегију за почетни период рата, да га реши у своју корист и да, извођењем муњевитих операција, брзом победом над противником, почетни период претвори у завршни период рата.

О рату против коалиције

Војни савези и коалиције најчешће нису јединствени и трајни. Посебни национални и државни интереси ипак остају и не уклапају се сасвим у опште интересе савеза. Неке чланице имају привилегован, а друге неравнорпаван положај у савезу, што изазива трвења и незадовољство. Међу неким чланицама коалиције понекад постоје политички осетљиви проблеми око граница и положаја националних мањина и верских група, затим велике разлике у степену економске и културне развијености, осетљиви спојеви између савезничких армија, и слично. Објективно, постоје тешкоће у усклађивању националних доктрина и стратегија с доктрином и стратегијом савеза, проблеми у функционисању система веза и врховног командовања, координације ратних планова и обједињавања људских, индустријских, сировинских и других ратних ресурса. Осим тога, постоје значајне разлике у бројности и квалитету војски, њиховим оперативним способностима и бораچким традицијама, степену ратног напрезања у људству и у производњи, затим разлике у геополитичком, геостратегијском и међусобном положају појединих земаља итд. Све то треба реално проценити, утврдити природу савезника и место и улогу сваке чланице војног савеза у том савезу и шире, и све наведене и друге разлике и супротности између чланица коалиције вешто користити и избећи војно окружење сопствене државе, а у рату за планирање оперативних подухвата.

Однос снага, готовост за рат и међународни и унутрашњи услови опредељују избор одговарајућег облика или начина вођења ратних дејстава против коалиције. У теорији и пракси могући су веома разноврсни модели и њихове комбинације, као: 1) дефанзива на једном, а офанзива на другом фронту или војишту; 2) офанзива на оба фронта; 3) дефанзива на оба фронта за краће или дуже време, уз снажне противударе на изабраним правцима ради спречавања дубљих продора

непријатеља и преузимања иницијативе; 4) дефанзивно-офанзивна дејства на изабраним правцима и војиштима, уз извесно планско скраћивање фронта ради његове стабилизације; 5) дефанзива на једном, а снажна офанзива на другом фронту ради победе над неком чланицом коалиције и њеног избацавања из рата; 6) демонстративна дејства на једном од фронтова, а одлучујући напад на другом, и слично.

О доктрини и стратегији рата против коалиције маршал Михаил Н. Тухачевски је писао: „Зато, приликом вођења рата против коалиције ваља умешно направити план ликвидације не свеколике коалиције одједном, већ по деловима, поступно и плански. Вештина да се тако процени ситуација, да се она рашчлани на саставне делове, да се истакне значај једног, другог, трећег члана те коалиције и да се изради ваљан план њихове поступне ликвидације, док се не створи повољан, у нашу корист премоћан однос снага – све је то основна тешкоћа, а истовремено и основа вештине савремене стратегије. Борба у нашим условима мора бити рашчлањена на читав низ периода рата“.⁶

У рату против коалиције, вели војвода Мишић, „вештина је пронаћи њихову слабу страну, како у политичком, тако и у војничком погледу, али кад се она нађе, онда треба на ту страну управити свој главни удар. При таквим околностима политичке комбинације имају често већи значај од војних. При овоме често ће најпаметнији начин акције бити такав који би се иначе рачунао као груба погрешка, кад би се ратовало један противу једнога (без коалиције). Често се дешава да се противу једног противника ништа не предузима, него се управља сва снага противу другог“.⁷ Односно, „ако су пред нама непријатељи у коалицији, онда је најбоље управити главни удар противу најјачег члана коалиције, и у томе случају врло је вероватно, да ћемо се морати бранити и од осталих савезника у коалицији“ (стр. 107).

Историјско искуство, војне доктрине и теорија стратегије указују да офанзивно вођење рата на једном фронту треба начелно да буде повезано с дефанзивом на другом фронту или фронтовима. После пораза једног непријатеља, снажна офанзива би се усмерила против другог. Приоритет има савлађивање главног савезника војне коалиције, односно главних снага коалиције. „Ми бисмо, дакле, поставили начело: док смо у стању да, побеђујући једног јединог, победимо остале противнике, савлађивање овога једног мора бити сам циљ рата, јер овим једним погађамо заједничко тежиште целог рата“, каже Клаузевиц.⁸

Рат две или више држава у савезу против треће може се испољавати двојачко: као један рат, с јединственим или заједничким циљем, или као два или више посебних ратова, од којих сваки има свој сопствени циљ. У првом случају, војни циљ рата постиже се савлађивањем главног члана коалиције или главнине непријатељеве војске на једном војишту.

⁶ М. Н. Тухачевски, *Питања савремене стратегије*, Изабрана дела, том 1, ВИЗ, Београд, 1985, стр. 232.

⁷ Живојин Р. Мишић, *Стратегија – вештина ратовања*, репринт издање, ВИНЦ, Београд, 1993, стр. 12-13.

⁸ Клаузевиц, *О рату*, „Војно дело“, Београд, 1951, стр. 514.

То претпоставља располагање снагама довољним да се извојује одлучна победа над непријатељем и да се она одржи и искористи за постизање политичког циља рата. Други случај претпоставља узастопно разбијање или неутралисање појединих чланица војне коалиције пре него што оне обједине своје снаге и ускладе ратна дејства, те снажан дипломатски притисак на друге или поједине чланице да иступе из рата, закључе примирје или сепаратни мир или прогласе војну неутралност и остану изван рата.

За решавање проблема рата против војног савеза или коалиције Клаузевиц је издвојио два начела која могу да служе као смернице: „Прво је начело: да се вредност и важност непријатељских снага сведу на што је могуће мање тежишта, ако може, на једно; да се удар против ових тежишта ограничи на што је могуће мање главних операција, ако је могуће, на једну; најзад, да свима подређеним операцијама, што је могуће више, сачувамо подређени карактер. Једном речју, прво је основно начело: *дејствовати са што је могуће већом концентрацијом снага*.

Друго начело гласи: *дејствовати што је могуће брже*, дакле, не допустити никако задржавање и никакве заобилазне путеве без довољно разлога.“⁹

Свођење непријатељеве снаге на једно тежиште, према Клаузевицу, зависи: (1) од њеног политичког склопа, тј. од тога да ли се она састоји од војске једне државе, од савезничке војске у којој једна дејствује као обичан савезник, без сопственог интереса, или од савезника са заједничким интересима, али са различитим степеном повезаности и пријатељства и (2) од положаја војишта на којима ће се појавити разне непријатељске војске. Оне могу бити повезане у једну војску, као јединствену целину, а могу остати и одвојене према државној припадности, али делом повезане, тако да се „једним одлучним ударом против *једног* дела могу уједно поколебати и други“. Ако су војске распоређене по војштима која се налазе једно до другог, а нису одвојене великим природним препрекама, још веома много утичу једна на другу, па се концентрацијом својих снага и савлађивањем главне снаге постиже решење и за све остале.

Када се ради о начелу да се све снаге упуте против тежишта непријатељеве снаге, за Клаузевица постоји само један изузетак, „наиме, ако подређени потхвати обећавају *необичне користи*; али, ипак, при томе претпостављамо да нам то омогућава одлучна надмоћ, те да на главној тачки не ризикујемо сувише.“¹⁰ Према Клаузевицу, при изради ратног плана прва ствар биће „да се пронађу тежишта непријатељске снаге и да се, ако је икако могуће, сведу на једно. Друга ће бити: да се снаге, неопходно потребне против овог тежишта, прикупе за једну главну операцију“.¹¹

⁹ Клаузевиц, *исто*, стр. 532.

¹⁰ *Исто*, стр. 533.

¹¹ *Исто*, стр. 534.

У рату против коалиције свака нападнута земља треба да искористи преимућства унутрашњих операцијских праваца, способност да брзо премешта снаге с једне позиције на другу, где је најугроженија, и да предузме концентрисана офанзивна дејства ради разбијања главног противника. Она после тога може поново, брзим маневром, да пребаци снаге на други простор да би одвратила или осујетила напад из тих праваца. Придржавајући се начела економије снага и правилног избора циља, теорија препоручује офанзивне операције само против једне непријатељске стране – оне које је најопаснија, и то на једном, главном војишту или фронту, а против осталих непријатељских страна, односно на осталим војиштима или фронтовима, треба се држати дефанзиве. Опаснија је она непријатељска страна која је војнички јача, која је ближа центру земље и која је спремнија за операције. У случају истовременог или узастопног напада много надмоћнијих снага могу се водити офанзивне операције на свим фронтовима, односно војиштима, да би се зауставили њихови продори у дубину и спречило међусобно спајање непријатељевих снага које нападају из више праваца, али се и тада мора дати првенство главној операцији.

Број стратегијских комбинација које се могу појавити није могуће исцрпети. Али, осим ретких изузетака, решење на главној тачки или против главног савезника коалиције значајно утиче и на помоћне. Када се цео непријатељев отпор не може свести на једно тежиште, односно када се морају у исто време водити два скоро сасвим различита рата, „један од њих увек се мора сматрати као *главна ствар* за коју се првенствено усредсређују снаге и делатност.

Полазећи од таквих стварних погледа, паметно је да смо само према овом главном циљу у *офанзиви*, а према другим у дефанзиви. Само где посебне околности затхевају напад, он ће бити и оправдан.

Даље, ову одбрану на подређеним тачкама треба водити са што је могуће мање снага и тежити да се искористе све погодности које може да пружи овакав облик отпора“, указује Клаузевиц.¹²

Држава суочена с вишеструким претњама из више праваца мора да осмисли ефикасну војну доктрину и да створи добру војску, способну да штити и брани државне интересе уз најмање издатака и ризика. Она мора да установи приоритете међу војним снагама довољним да ефикасно одговоре на све опасности и претње, да изврши унутрашњу духовну и психолошку мобилизацију народа за отпор евентуалном агресору, укључујући и несразмерно надмоћнијег. Такође, неопходно је учврстити унутрашњу стабилност земље, односно осигурати способност и одлучност власти, подршку, верност и истрајност народа и његову увереност у победу у борби за остваривање виталних државних и националних интереса и циљева.

¹² Исто, стр. 538.

Политика одбране обухвата и решава бројна питања војне и невојне природе у њиховом јединству и повезаности са спољном политиком и дипломатијом, макроекономском политиком и економиком земље, политиком научно-техничког и технолошког развоја, политиком унутрашње безбедности и другим посебним политикама и државним делатностима. Заснива се на економској снази, демократском друштвеном уређењу, унутрашњој стабилности и војној моћи земље и мирољубивој спољној политици.

Смисао политике одбране је очување и одбрана слободе, независности, суверености и територијалне целокупности земље и заштита уставног поретка. Спречавање рата и одвраћање од агресије на земљу основна је функција политике одбране, а ако рат буде силом наметнут – да држава буде спремна за успешно вођење рата и да извојује и закључи повољан мир. Важна функција политике одбране је спречавање и сузбијање унутрашњих оружаних сукоба у виду оружане побуне и грађанског рата. У сопственој земљи идеално коришћење оружаних снага састоји се у томе да делују одвраћајуће и превентивно, и да спрече борбу, а ако она ипак буде силом наметнута – да делују муњевито и одлучно.

Савремени ратови захтевају концентрисано ангажовање професионалне или масовне добро обучене војске, наоружане модерним средствима ратне технике и војне опреме. Таква војска мора бити спремна и способна да се одмах супротстави оружаној агресији и другим претњама и повредама безбедности земље. Односно, мора бити спремна и способна да наноси снажне конвенционалне противударе и да одмаздом казни агресора, да води фронтални, комбиновани и територијални рат зависно од конкретних услова и околности, да противпобуњеничким и противгерилским и другим дејствима угуши евентуалну оружану побуну сепаратистичких покрета.

Политика одбране с ослонцем на сопствене снаге и могућности треба да остане трајно опредељење СР Југославије. Повезивање или учлањивање у било какве регионалне војнополитичке организације захтевало би радикалну измену међународног и војнополитичког положаја земље, битно другачију позицију војске, која би имала само задатак заштите унутрашње безбедности, сасвим другу доктрину и стратегију, сагласну водећој сили блока, и сигуран губитак политичке независности. Јер, државна и национална безбедност и друштвена стабилност не би се нимало повећали учлањивањем у било који регионални војни савез. Напротив, повећали би се унутрашњи сукоби и расколи, а нарочито шовинизам и субверзивна делатност сепаратистичких покрета. Такође, повећали би се спољни притисци, мешање у наше унутрашње ствари, подршка сепаратистичким покретима и њиховим захтевима за распарчавањем СР Југославије, а посебно Србије. Привидна стабилност положаја земље чланице блока произилази из наметнуте блоковске дисциплине, економске, политичке, идеолошке и војне супрематије водеће силе

блока и привилегованих чланица које се руководе првенствено сопственим интересима.

Највећа пажња при формулисању војне доктрине треба да се посвети проблему вођења рата наметнутог од стране неке коалиције или војног савеза агресијом из више праваца. У ратовима против коалиције средиште је у војсци најјачег члана или у заједници интереса међу савезницима. За избегавање дуготрајног рата на два фронта војни писци углавном предлажу усвајање концепта муњевитог рата, односно разбијања сваког противника одвојено брзим ударима и противударима, који му не би дали времена да изврши потпуну мобилизацију и усклади ратна дејства с осталим чланицама коалиције.

Због ограничења људских извора за попуну војске и за друге потребе у рату треба се значајније окренути савременој ратној техници и технологији као могућем решењу. Такође, неопходно је много више пажње посветити бољој организацији и обучености и моралној спремности војске и изградњи нове вештине ратовања, јачању економских извора и унутрашњег јединства земље.